

MALATYA YÖRESİ YAĞMUR DUASI GELENEKLERİNDE ESKİ TÜRK İNANÇ İZLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Begüm KURT*

ÖZ

Hitit döneminde kurulan Malatya ili tarihi boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. İl, doğudaki en eski ulaşım yolu olması, Anadolu ve Ortadoğu'nun kavşak noktası olması bakımından geçmişte sahip olduğu önemi günümüzde de sürdürmektedir. Türkiye'nin nüfus bakımından en büyük yirmi sekizinci ili olan Malatya'nın gelişen sanayiye rağmen başlıca geçim kaynakları arasında tarım ve hayvancılık bulunmaktadır. Bu sebeple ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan diğer tüm illerde olduğu gibi Malatya'da da su yaşamsal döngünün devamlılığında büyük önem taşımaktadır.

İllerin tarihi akış içerisinde geçirmiş olduğu yaşam katmanlarından arta kalan ve kültürel zenginliklerini tamamlayan kazanımlar halk kültürlerine de sinmiştir. İnsanların doğa olayları karşısında kazandıkları ve zamanla çeşitlendirdikleri savunma mekanizmaları, gelenek adını verdiğimiz kalıp davranışlarla nesiller boyu aktarılan bir miras haline gelmiştir. Yağmur yağdırma gelenekleri de bu mirasın bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Malatya ve çevresinde yüzyıllardır uygulanmaya devam eden geleneksel yağmur yağdırma işlemleri günümüzde de halkın su sıkıntısı çektiği zamanlarda çare olma işlevini kaybetmemiştir. Yapılan bütün işlemlerin kökeninde eski Türk kültürünün yansımalarını bulmak mümkündür. Bu çalışmada çeşitli tarihlerde alan araştırması ile derlenen Malatya yöresi yağmur yağdırma yöntemlerine dair geleneksel bilgileri sunmak ve uygulanan yöntemlerin kökenine inerek yaşayan eski Türk inanç izlerini açığa çıkarmak amaçlanmıştır.

Elde edilen veriler sonucunda Malatya yağmur duası geleneklerinde atalar kültü, su kültü, ateş kültü, tabiat kültürleri, yâda taşı gibi eski Türk inanç kalıntılarının izlerine rastlanılmıştır. Yörede gerçekleştirilen bütün yağmur yağdırma işlemlerinin kökeninin Orta Asya inanç sistemine uzandığı, bu uygulamaların bir kısmında ise İslami unsurların yansımalarının bulunduğu ve bu söz konusu unsurların da İslam öncesi inanç sistemiyle kaynaşarak gelenek adı altında yaşamaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Halk Kültürü, İnanç, Gelenek, Yağmur Duası

ON THE TRACES OLD TURKISH BELIEF IN MALATYA REGION RAIN PRAYER OF TRADITION A REVIEW

ABSTRACT

Hittites had established in Malatya, and also Malatya province has hosted many civilizations throughout history. City is the oldest mode of transport in east, in terms of being the crossroads of the Middle East Anatolia and the importance it has in the past continues today. Despite the largest twenty-eighth provinces of Malatya developing industry in terms of Turkey's population are agriculture and animal husbandry are the main source of livelihood. Therefore, water in economy as well as all other provinces in Malatya based on agriculture and animal husbandry is of great importance in maintaining the life cycle.

The residual layer of cities throughout history and cultural richness of life has since completed the acquisition of the folk culture. Gradually gained against natural phenomena and people diversify their defense mechanisms, generation by tradition we call behavior patterns have become a heritage passed around. Rainmaking tradition also appears to be a part of this heritage.

* Doktora Öğr., Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana, begumkurt@windowslive.com

Malatya around for centuries and continue to be applied by conventional rainmaking operations today has not lost its function as a remedy when he drew people's water shortage. At the root of all transactions make possible to find the influence of ancient Turkish culture. In this article, the field research method is used and it is intended that the method it rain at various times in the Malatya region to provide information and traditional methods applied to the roots of the living traces of the old Turkish belief uncover.

The Obtained Data result of the cult of ancestors in Malatya rain prayer tradition, the cult of water, fire cult, the cult of nature such as moving it ruins were uncovered traces of the old Turkish belief.

That the origin of all rainmaking operations carried out in the region of Central Asia lies a belief system has determined. Some of these applications are a reflection of Islamic elements. And also these elements continue to live under the name of tradition fused with pre-Islamic belief system.

Keywords: Malatya, Folk Culture, Faith, Tradition, Rain Pray

Giriş

Gelenekler dünya tarihindeki en eski yaşam şekillerinin uzantısal örneklerini görebileceğimiz uygulamalardan oluşur. Bu uygulamalar geçmişin hangi şekillerde yaşatıldığını sergilemektedir. Geçmişten günümüze etkinliklerini devam ettiren kültürel kalıntılar ise toplumsal yaşamın düzenini sağlayarak insanlara çeşitli durumlarda yol göstermektedir. Gelenek olarak adlandırılan bilgiler bütününün toplumsal kültür dairelerinin etrafında, kültüre has yöntemler ve inanç temeli üzerinde, gereksinimlerle birlikte şekillendiği görülmektedir. Dolayısıyla gelenek üzerinde etkili olan ve onların uygulanış şekillerini yönlendiren, böylece sosyal ve kültürel yapıyı şekillendiren temel unsurlar arasında inanç ve ekonomi yer almaktadır. Geçim şekilleri yaşama biçimlerini etkilemiş ve her ikisi de aynı çizgide gelişerek birtakım davranış kalıplarını dinsel etkiyle birleştirmiş ve onları müşkül durumlarda uygulanması zorunlu işlemlere dönüştürmüştür.

Toplumlar uygarlığın başladığı günden itibaren kendi yaşam şekillerine ve yaşam şartlarına göre kültürlerine yön vermişlerdir. Bir toplumun sahip olduğu ortak değerleri bünyesinde barındıran halk kültürü ürünleri, geçmişe ayna tutarak bugüne ait kültürün nasıl oluştuğunu göstermektedir. Halk kültürüne dair detaylar barındıran yağmur yağdırma gelenekleri de temelinde toplumların dini ve kültürel yapılarını içererek bir önem arz etmektedir.

İnanç temelli diğer halk kültürü uygulamaları gibi gereksinimlerden doğan yağmur duası da belirli ritüellerin uygulanması ile gelenekselleştirilmiştir. Yağmur dualarının kökeni oldukça eskilere dayanmaktadır. Türk kültüründe İslamiyet öncesi dönemlerden itibaren yapılan yağmur duası, eski geleneklerimizin İslamiyet'le birlikte kaynaşarak devam ettiği bir yapı göstermektedir. Günümüzde de dini bakımdan sünnet olduğunun düşünülmesi yağmur duası yapmakta özendiricidir. Bu durumun insanları yağmura kavuşmak için geleneksel uygulamalarla duada bulunmaya dini açıdan teşvik ettiğini söylemek mümkündür.

Araştırmacılar tarafından yağmur yağdırma törenleri üzerine yapılan çalışmalarda çeşitli yörelerde yapılan ritüellerin tasviri yapılmış; oynanan oyunlar büyükler ve çocuklar tarafından oynanan oyunlar şeklinde iki grupta ele alınmıştır. Yağmur duası ile ilgili en kapsamlı çalışma Sabri Koz tarafından yayınlanan 'Yağmur Duası Kitabı'dır. Ayrıca çalışmayı oluşturmada yararlanılan Pertev Naili Boratav, Nevzat Gözaydın, İlhan Başgöz, Abdülkadir İnan, Orhan Acıpayamlı, Metin Ekici, Esmâ Şimşek, Erman Artun, Nilgün Çıblak, Bekir Şişman, Sami Kılıç gibi araştırmacıların konuyla ilgili çalışmaları

bulunmaktadır. Konu ile ilgili 2014 yılında Elif Şebnem Kobya tarafından Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Dilaver Düzgün danışmanlığında “Türkiye’de Yağmur Törenleri ve Yağmurla İlgili İnanışlar” başlıklı 482 sayfalık bir de doktora çalışması yapılmıştır (Kobya, 2014).

Araştırma evrenimiz Malatya merkez ilçesi ile Battalgazi, Darende, Doğanşehir, Kale, Hekimhan ilçeleri ve köylerinden oluşmaktadır. Çalışmada halk bilgisi derleme yöntemlerinden alan araştırması ve mülakat yöntemleri kullanılmıştır. Yağmur yağdırma yöntemlerine dair elde edilen bilgileri sunarak yazılı kaynaklardaki mevcut bilgilerden hareketle karşılaştırma yöntemine gidilmiş, bu şekilde Malatya yöresi yağmur yağdırma geleneklerinin Anadolu kültüründeki yerini saptamak ve yapılan uygulamalardaki eski kültür izlerini açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Malatya yöresi yağmur yağdırma işlemleri, eski kültür izlerine dayalı bir sınıflandırmayla ele alınmıştır.

Kökene mitolojik zamanlara dayanan ve yağmur duası, yağmur büyüsu isimleriyle anılan, insanoğlunun yaşam kaynağı suya kavuşmak için çeşitli şekillerde Tanrı’ya duada bulunmak amacıyla gelenek adı altında gerçekleştirdiği bu pratikler günümüzde de farklı uygulamalarla gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamaların yönlendiricisi ise uygulamanın yapıldığı toplumun inanç yapısıdır. Bu bakımdan günümüz yağmur yağdırma törenlerinde Türk inanç sistemleri ve İslamiyet’in rolü büyüktür. Çalışmada Malatya yöresi yağmur yağdırma törenleri ve buna bağlı olarak yapılan uygulamaların inanç özellikleri üzerinde durulmuştur.

Araştırma Bulguları

1. Yağmur Yağdırma Törenleri

Tüm canlılarda olduğu gibi insan hayatındaki en önemli mücadele besin elde etmeye yöneliktir. İnsanların besin gereksinimini karşıladığı bitkilerin yetişmesi için su ve toprak, hayvanların üremesi ve büyümesi için de su ve bitkiler gerektiğinden, insanlık tarihinin başlangıcından beri bu maddelere verilen önem, bunları dinsel kavramlar haline getirmiştir. Toprak, su ve bitkiler tanrılaştırılmış, doğanın mevsimlere göre gösterdiği yaşam döngüsü mitolojik öykülere konu edilmiştir. Canlılara hayat veren suyu ve kış sonunda doğanın yeniden canlanmasına bağlı olarak ortaya çıkan bereketi elde edebilmek için çeşitli dinsel törenler düzenlenmiştir (Ökse, 2006: 46).

Tarım bereketli toprak ve yeterli su kaynaklarına bağlıdır ve suyun miktarı da iklimsel değişimlere göre değişir. Toprak canlıları içerisinde barındıran ve besleyen, yaşam mekânı sağlayan koruyucu alan, su ise yaşam iksiridir. Toprağın içindeki su pınarlar, nehirler, göller halinde ortaya çıkarken, yağmur olarak da gökten inmekte ve toprağa katılarak bitkilerin çoğalmasını sağlamaktadır. Bu nedenle canlıların büyüüp geliştiği toprak ile yer altı suyu ve yağmuru getiren gök, Eski Önasya toplumlarının ana dinsel öğelerini oluşturmuştur (Ökse, 2006: 48).

En basit mantık kaidesi bile bizi, günümüzde Türkiye’de rastlanılan birçok sosyal değerlerin, Türkistan sahasından getirilmiş olduğunu düşünmeğe zorlamaktadır. Şüphesiz aradan geçen asırlar, bu zaman içinde yapılan temaslar, yeni buluşlar eski kültür şeklimizde

değişmeler, yok olmalar meydana getirmiştir. Ama bu yağmur yağdırma törenleri çok uzak bir mazinin eseri olmalıdır (Acıpayamlı, 1963: 223).

Geçmiş dönemlerde, tabiatın sırrını çözemeyen insanoğlu, zamanla ortaya çıkan tabii afetleri (deprem, sel, fırtına, kuraklık, ay-güneş tutulması vs.) Tanrı'nın bir cezası olarak addetmiş ve korunmak için birtakım ayinlere, törenlere başvurmuştur. Günümüzde, İslami bir kisveye bürünmüş olarak yaşatılan bu törenlerin temelinde Eski Türk inanışları yatmaktadır. Mitolojiden efsaneye, inanışlardan törenlere kadar halk kültürü ile ilgili örnekler incelendiğinde, temelinde sebebi bilinmeyen tabiat güçlerine karşı bir mücadele ve temenninin yer aldığı açıkça görülür. İşte, bunlardan biri de yağmurun yağmadığı, kuraklığın uzun süre devam ettiği zamanlarda, yeniden yağmur yağdırmak için yapılan tören ve pratiklerdir (Şimşek, 2003: 78-79).

Geçim kaynağı tarıma dayanan ve suni yollar ile sulama imkânı bulunmayan toplumlarda, yazın kurak geçtiği dönemlerde, özellikle yağmura ihtiyaç duyulduğu zamanlarda, çeşitli yöntemler kullanılarak yağmur yağdırma uygulaması geçmişten günümüze kadar yapılmaya devam etmektedir. Yağmur büyü, çocukları ıslatmak, taşı suya daldırmak, yağmur yağmasını betimleyen hareketler yapmak gibi genel olarak benzetmeli büyü prensibine uygun pratikler ve yüce varlıklar üzerinde etkileyici tesiri olduğuna inanılan dua, kurban vb. aracılığı ile yağmur yağdırmaya yönelik yapılan büyü türüdür (Kılıç, 2011: 497).

Esasta dinî bir uygulama gibi görülen bu gelenek, derinlemesine incelendiğinde içerik, yapı, uygulama şekli, uygulayıcıları ve amaçları bakımından dinî ve din dışı unsurları birleştiren bir özellik arz eder (Ekici, 2002: 47). Dini ayinlerde amaç insanı Tanrı'yla yakınlaşacağı kutsal bir alana çekmektir. Ayinler inananların kutsal bir atmosfere girmesini sağlayan kurallar ve törensel davranışların bütünüdür. Yağmur duası bir istek duasıdır, arkaik ve geleneksel toplulukların tanınması, mitosların ritüel davranışlarla ve insan topluluklarının hayatını yöneten kurumlarla ilişkisini göstererek bunların önemini ve anlamını ortaya koymuştur (Artun, 2012: 381).

Ülkemizde yağmur yağdırmak amacıyla yapılan uygulamalara halk, “yağmur duası” adını verirken, çocuklar bunlar için “bodi, bodi bostan, dodu, gode, gode gode, göde göde, gelin, gelin gok, çomça gelin, çömçe gelin, kepçe gelin, çullu kadın, kepçe kadın, çalı gezme, çullu, kepçecik” adlarını kullanmıştır (Acıpayamlı, 1976: 1).

Anadolu'nun pek çok yerinde yağmur duası ve buna bağlı ritüellere rastlanmaktadır. Örneğin, “Çukurova halk kültüründe yağmur yağdırmak için süpürge yakılmakta, yağmur duasında süpürge tohumu atılmaktadır (Şenesen, 2011: 72).“ Ayrıca veli kültürüne bağlı olarak Adana'da geciken yağmurların yağmasını sağlamak, kıtlığı, kuraklığı önlemek için yağmur yağdırma kerametleri olduğuna inanılan “Boğa Dede, Bulut Dede ve Tosun Dede” ziyaretlerine gidilip yağmur duası yapılır, kurban kesilir (Artun, 2012: 382).

Mersin'in Çapar köyünde yağmur yağdırmak amacıyla iki eşli bir adamın eşlerinden birisinin ayakkabısı (ya da terliği) çalınır. Daha sonra çalınan ayakkabı suya ıslanır. Giyeceğini bulamayan kadının bu duruma kızması, söylenmesi beklenir. Bunun olmaması halinde yağmurun yağmayacağına inanılır. Yağmur başladığında da ıslanan ayakkabının sudan çıkartılması gerekir, aksi halde yağmurun dinmeyeceğine dair yaygın bir inanış vardır (Çıblak, 2002: 95).

Samsun/Gölalan Köyü'nde ise yağmur yağmadığı vakitlerde bir kiremit parçası hocaya okutulur (hoca okuduğu duayı halka duyurmaz) ve bu kiremit derenin kenarına bağlanır. Bu işlemden sonra yağın yağmuru dindirmek için ise dere kenarına bağlanan kiremidi oradan almak yeterlidir (Şişman, 2003: 87).

Erzurum'da Çoban Dede, Postlu Baba, Akbaba, Kızılbaba, Horosan Baba, Karaoğlan, Sarı Baba gibi yatırlara yağmur duası için gidilmektedir. Törende Allah'ın merhametini kazanabilmek için koyun ve kuzular ayrı tutularak meleştirilmektedir. Bunun sonucunda da kuraklığın sona erebileceğine inanılmaktadır (Alptekin, 2000: 32).

2. Malatya Yöresi Yağmur Yağdırma Gelenekleri

Türkiye'nin nüfus bakımından en büyük yirmi sekizinci ili olan Malatya'nın gelişen sanayiye rağmen başlıca geçim kaynakları arasında tarım ve hayvancılık bulunmaktadır. Bu sebeple ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan diğer tüm illerde olduğu gibi Malatya'da da su yaşamsal döngünün devamlılığında büyük önem taşımaktadır. Uzun zaman yağmur yağmadığında, tarım için beklenen yeterli yağış miktarı gerçekleşmediğinde; kısacası kuraklık dönemlerinde Malatya yöresinde de Anadolu'nun diğer tüm illerinde olduğu gibi yağmur talebinde bulunmak için çeşitli yöntemlere başvurulmaktadır.

Malatya yöresi yağmur duası geleneklerini başlıca üç grupta tasnif etmek mümkündür:

- a. Atalar kültürüne bağlı olarak gerçekleştirilen yağmur yağdırma gelenekleri
- b. Tabiat kültlerine bağlı olarak gerçekleştirilen yağmur yağdırma gelenekleri
- c. Orta Asya kökenli ritüelistik oyunlarla gerçekleştirilen yağmur yağdırma gelenekleri

a. Atalar kültürüne bağlı olarak gerçekleştirilen yağmur yağdırma gelenekleri

Atalar kültü, ölmüş ataları tazim ve onlar için kurbanlar sunma inanç ve âdetidir. Ölen ataların ve özellikle babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülüklerinin dokunabileceği inancı, onlara karşı duyulan minnet duygusu, atalar kültürünün temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte atalar kültüründe ölen her atanın ruhu ve dolayısıyla da mezarı kült konusu olmamakta, yalnızca saygıdeğer olanlar buna erişebilmektedir (Artun, 2012: 110; Güngör, 2002: 264).

Malatya yöresinde atalar kültürüne bağlı olarak gerçekleştirilen yağmur yağdırma uygulamalarının ana mekânı mezarlıklardır. Gidilen mezarlıklar türbe, yatır ve ziyaret yerleridir. Burada ölüne ruhundan yardım isteme esastır. Ayrıca susuz kalmış tarlalar, su kenarları, köyün en yüksek noktaları da yağmur duasında bulunmak için gidilen mekânlardandır.

Ölmüş atanın ruhundan yağmur için yardım istenilen yerlerin başında Malatya/Battalgazi'de (Karahan Mahallesi) yer alan Kırklar Mezarlığı bulunmaktadır. Kırklar mezarlığı halk arasında Battalgazi döneminde, yörede yapılan bir savaşta şehit düşen, Battal Gazi'nin kırk mücadele arkadaşının mezar yeri olarak bilinmektedir. Yapılan araştırmalara göre oldukça eski bir döneme ışık tutan Türk-İslam mezarları arasında yer alan Kırklar Mezarlığı, Tanrı'ya yağmur için duada bulunulacak cemaatin toplanmasında kutsal mekân görevi üstlenmiştir.

Tüm Eski Malatya (Battalgazi) yapılacak olan duaya davetlidir. Burada öncelikle cemaat, imamın önderliğinde iki rekât şükür namazı kılar. Ardından yağmur duası yapılır. Duada bulunmadan önce ev ev gezilerek bulgur, yağ, tuz toplanır, isteyen para verir. Pilav için yeterli malzeme ayrılır, fazla olan malzeme satılır. Ortaklaşa bir kurban alınır. Kurban kesilir ve etiyle 40 ocağın üzerine kurulan 40 kazanda bulgur pilavı pişirilir. Dua edildikten sonra topluca pilav yenir, ayrıca tüm evlere özellikle de fakire fukaraya pilav payı dağıtılır (K. 4).

Burada kesilen kurban ve 40 rakamı dikkati çekmektedir. Türkler tarafından İslam öncesi zamandan bu yana 40 sayısının kutsallığına inanılmaktadır. Çeşitli şekillerde, dini inançlardan kaynaklanan kültürel uygulamalarda bu rakamın işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Bu uygulamada da hem İslam öncesi Şamanist inanç ve törenlerde hem de İslam kaynaklı ritüellerde kullanılan kırk sayısının kutsallığından yararlanılmıştır.

“Eski Türk boylarında kurban, temelde ‘Ben vereyim, sen de bana ver.’ ilkesiyle işlerlik kazanmaktadır. Ancak Türk boylarındaki tüm kurbanlarda amacın bu olduğunu söylemek yanlış olur. Hediye verme ve teşekkür etme, ritüellerin önemli bir parçasıdır. Bu boylarda ister animistik, ister totemistik, isterse Şamanistik esaslı olsun, kurban toplumsal yönüyle toplum birliğine süreklilik kazandırıcı, dayanışmayı artırıcı, tinsel yapıyı güçlendiricidir. Kuşaklar arasında bağ kurma işlevini yerine getirmektedir (Artun, 2012: 379; Erginer, 1997: 132).” Bu şekilde yağmur duası uygulamaları ve bu sırada gerçekleştirilen kurban törenleri ile toplumsal bağlar güçlendirilmektedir.

Yörede yapılan bir diğer uygulama da aynı temeller üzerine inşa edilmiştir. Darende’de de büyükler tarafından gerçekleştirilen yağmur töreni için cemaat Günpınar köyünde Günpınar şalesinin olduğu yerde, suyun gözünde toplanır. Köylüler, burada büyükbaş bir kurban keserek yağmur duası eder (K. 1, K. 2).

Malatya/Hekimhan’da (Ballıkaya köyü) ise su sıkıntısı çeken köylü yağmur duasında bulunmak için Vayloğ Dede Türbesi’ne gider. Köy halkı başta kömbe ve börek olmak üzere evde yaptığı çeşitli yiyecekleri buraya getirir ve hep birlikte yedikten sonra yağmur duası eder (K. 5, K. 6).

Doğanşehir/Dedeyazı köyünde yağmur yağdırmak amacıyla Kuyucuk ziyaretine gidilir ve burada kurban kesilir (K. 9, K. 10). Yörede yapılan bir diğer geleneksel uygulamada Malatya/Doğanşehir ilçesinde bir gencin mezarı olduğuna inanılan eski bir mezar yeri olan Delioğlan (Polat Kasabası) mevkiinden yağmur yağdırmak için bir taş getirilir ve suyun içine atılır. Taşı suyun içine atan kişinin üzerine de su dökülür. İnanışa göre bunu yapar yapmaz yağmur yağar. Yeteri miktarda yağmur yağdığına inanıldıktan sonra ise yağmurun durması için o taş tekrar Delioğlan’a, alındığı yere götürülür. (K. 3).

Bu uygulamada atalar kültürünün izlerini açıkça görmekle birlikte uygulamanın diğer ana unsuru taştır. Yağmur yağdırma işlemlerinde kullanılan bu taşın kökenini Orta Asya’da kullanılan yâda taşına bağlayabiliriz. Pertev Naili Boratav, yâda taşının büyüklük güçleri üzerine zengin bilgilere Çin ve Arap kaynaklarında da rastlandığını aktarmaktadır (Boratav, 1993: 140). “Türk topluluklarında çok eski devirlerden kalan yaygın bir inanca göre Türk Tanrısı, Türklerin en eski atasına istendiğinde yağmur, kar ve dolu yağdıran sihirli bir taş armağan etmiştir. Yâda, cada, yat denilen bu taşın her dönemde Türk Şamanlarının ve komutanlarının elinde bulunduğu inanılır” (Artun, 2012: 132; İnan, 1971; Örnek, 1988:

162). Yağmur yağdırma gücüne sahip olan taş, uygulamasını verdiğimiz örnekte mistik özellikleri olan bir yatırdan alınmaktadır. Burada mekânın taşın gücüne katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Bu örneklerden hareketle Malatya yöresi yağmur dualarında Türk toplulukları arasında yaşayan en eski inançlardan biri olan atalar kültürünün varlığını tespit edebiliyoruz. Bu türden yağmur dualarında atanın ruhani varlığı aracı kılınarak bolluğun bereketin simgesi yağmura ulaşmaya çalışılmaktadır.

b. Tabiat kültlerine bağlı olarak gerçekleştirilen yağmur yağdırma gelenekleri

Malatya yöresinde tabiat kültlerine bağlı olarak gerçekleştirilen yağmur dualarında ana malzeme hayvanlardır. Örneğin Malatya'nın Kale ilçesinde yağmur yağdırmak için bir akrep yakalanır ve mezarlığa götürülür. Burada bir ipe geçirilen akrep, mezarlıkta bulunan ağaçlardan birine asılır (K. 7).

Kaplumbağa da aynı amaçla kullanılan hayvanlardan biridir. Kaplumbağa canlı bir şekilde yakalandıktan sonra mezarlıkta bulunan ağacın tepesine atılır. Bu şekilde yağmur yağacağına inanılmaktadır (K. 7). Aynı inanış Malatya/Doğanşehir'de de görülmektedir. Kaplumbağanın ağacın tepesinde Allah'tan yardım isteyeceği, sallandıkça Allah'ı zikrederek yağmur yağmasını sağlayacağı düşünülür (K. 3).

Bu uygulamalarda hayvan kültürünün yanı sıra ağaç kültürünün izlerini de görüyoruz. “İnsanlar, yağmura ihtiyaç duyduklarında çeşitli törenler, büyüler yaparlar. Bunları yaparken en fazla kullanılan iki nesne ağaç ve sudur (Ergun, 2004: 37). “ Ağaç, bu dünya ile öteki dünyanın, yeraltıyla yeryüzünün ve gökyüzünün, insanla Tanrı'nın irtibatını sağlayan bir varlıktır. Yani kozmiktir, kutsaldır, mukaddestir. İnanca göre, kökleri yer altındaki cehenneme, dalları gökyüzündeki cennete ulaşmaktadır. Cennette, yani Işık Âlemi'nde Tanrı bulunmaktadır. Tanrı'dan bir şey dileyen, başındaki bir hastalıktan, bir felaketten, beladan kurtulmak isteyen kişiöğlü, Tanrı mekânına ulaştığına inandığı ağacı bir vasıta olarak kullanır. Ağaç vasıtasıyla kişiöğlunun hastalığını, sıkıntısını öğrenen Tanrı, yine ağaç vasıtasıyla onlara yardım etmektedir (Ergun, 2004: 374). Ağacın gerçekte devamlı yeniden dirilen bir varlık olması sebebiyle, onun bizzat hayatın taşıyıcısı olduğu düşünülmüş ve bu inancın bir sonucu olarak, insan hayatıyla ağaç arasında bir bağ kurulmuştur (Işık, 2004: 96).

Hayvanların kullanıldığı bir başka uygulama Darende'de şu şekilde gerçekleştirilir: Darende'de yağmur yağdırmak için yılan yakalanır ve yakılır. Bu şekilde içinde bulunulan sıkıntılı durumun sonlanacağı, kuraklığın biterek yağmurun yağacağı düşünülür (K. 1, K. 2). Ateş kültürünün izlerinin görüldüğü bu işlemde yılan kuraklığı temsil ederken, ateş kötülüklerden kurtulmak için arındırıcı bir görev üstlenmiştir.

Tabiat kültlerine bağlı olarak gerçekleştirilen yağmur yağdırma işlemleri arasında süpürge yakmak vardır. Malatya/Doğanşehir'de gerçekleştirilen uygulamada dul bir kadının süpürgesi çalınır ve ucu yakıldıktan sonra süpürge havada sallanarak külleri etrafa savrulur (K.12). Bu uygulama bize Şamanların çeşitli sorunlarda, rahatsızlık durumlarında gerçekleştirdikleri ayinler sırasında kullandıkları ateşi hatırlatmaktadır.

Ateş, İslam öncesi devrilerden itibaren kutsal ve temizleyici bir güç olarak kabul edilmiştir. Bu inanışta ateşi Tanrı Ülgen'in getirdiği düşüncesi hâkimdir (İnan, 1976: 42;

Seyidoğlu, 2002: 52). Altay Türkleri, her şeye küfür etseler de ateşe hakaret etmezler. Ateşi su ile söndürmek, ateşe tükürmek, ateşle oynamak kesinlikle yasaktır. Asya Türklerinin çoğu ateşe bakarak fal açarlar. Manas Destanı'nda anlatıldığına göre, Manas'ın babası Çakıp Han ateşe bakarak, gelinlerinin mukadderatını söylemiştir. Türklerin itikadına göre ateş her şeyi temizler, kötü ruhları kovar (Gömeç, 1998: 41). Tatar hanlarından birine gelen yabancılar ve elçiler günahtan ve zararlı şeylerden kurtulsunlar, temizlensinler düşüncesiyle iki ateş arasından geçirilir, hatta getirilen hediyeleri dahi iki ateş arasındaki bir yoldan geçirirler (Ligeti, 1998: 104). Cenaze töreninden sonra da ölenin arkada bıraktıklarının temizlikten geçirilmeleri gerekir. Bunun için iki ateş yakılır, her birinin yanına toprağa birer mızrak dikilir mızrakların uçları ipe birbirine bağlanır ve bu ipe, putları temsil eden niyet (bukeran) paçavraları takıştırılır. İki ateş arasında, mızrakların teşkil ettiği takım altından teknil ev halkının, bütün hayvanlarıyla, arabaya yükletilmiş çadırlarıyla geçmesi gerekir (Ligeti, 1998: 105).

Malatya/Kale'de yağmur yağdırmak için kullanılan maddeler arasında eski mezarlıklardan alınan toprak da bulunmaktadır. Bu toprak genellikle ziyaret yerlerinden alınmaktadır. Bu amaçla yörede bulunan Şeyh Muhammed Kerhi Türbesi'ne gidilir ve türbenin bahçesinden alınan bir avuç toprak suya atılır. Bunun sonucunda da yağmur yağacağı düşünülmektedir (K. 7). Bu uygulamada toprak, bünyesinde bulundurduğu zenginlikleri suyla birleştirerek bereketin artmasını sağlayacak önemli bir madde durumundadır.

Atalar kültürünün yansımalarını gördüğümüz bu uygulamada su kültürünün de etkilerinin bulunduğunu söyleyebiliriz. “Kâinatın var oluşunda yeryüzü ve gökyüzünü temsil ettiğine inanılan yer-su ve gök kültürü, Türklere ait en eski kozmolojidir. Türklerin hayatında en önemli unsurları, rüzgârla taşınarak geldiğine inanılan su, ateş, ağaç, maden ve toprak oluşturur. Bu unsurların kâinattaki yerini düzenleyen ise pusuladır. Mekân ve zamanla ilgili kavramların pusula tarafından düzenlenmesinde merkez topraktır” (Esin, 2001: 19-25; Gürsoy, 2012: 45).

İnsanların inanç ve kültür dünyasında su; hayat, sonsuzluk, bereket ve kutsallığı ifade eder. Sahip olduğu bu anlam zenginliği dolayısıyla o, birçok mitoloji ve dinî düşünce içerisinde her zaman var olagelmıştır. Ayrıca su, belli bir şekle sahip olmadığından tüm şekilli varlıklardan daha güçlü kabul edilir. Çünkü su, hem her şeyi değiştirir ve yeniler hem de su içindeki hiçbir şey önceki halini devam ettiremez. Bazı dinlerin inanç sistemleri içerisinde yer alan suya girme (dalma) motifinin temelinde yatan mana da suyun sahip olduğu bu mahiyetle ilişkilidir. Zira bu inanç ritüelinde suya dalış, varoluş öncesi şekilsizliğe dönüşü (geçici yok oluş ve ölümü), sudan çıkma ise yaratılışın tekrarını, yeniden doğumu ve saflığı ifade eder (Kıyak, 2013: 23).

c. Orta Asya kökenli ritüelistik oyunlarla gerçekleştirilen yağmur yağdırma gelenekleri

Kökene Şamanist ritüellere dayandırılabilir yağmur yağdırma işlemlerinden çocuklar tarafından gerçekleştirilenleri oyun olarak ifade edilmektedir. Çeşitli adlarla oynanan oyun, oyunu gerçekleştirmede kullanılan bebeğin yöreden yöreye aldığı farklı isimlerle anılmaktadır.

“Bu oyuna Anadolu sahasında bodi bodi, bodi bostan, cici ana, çalı gezme, çaput adam, çomça gelin, çömçe/çömçeli gelin, çullu kadın, dodu, dodi dodi, eşek gelin etme, gelin

gok, gode gode, godi godi, godu godu, göde göde, hucrik, kelis, kepçe kadın, kepçe gelin, kepçecik, mılla (molla) potik, yağmur duası, yağmur gelin vs. gibi isimler verilmektedir (Acıpayamlı, 1963: 25; Araz 1996: 146; Şimşek, 2003: 80). “

Malatya yöresinde oynanan yağmur yağdırma oyunlarına ‘modu./modu modu, köpürcek, yağmur gelini’ isimleri verilmektedir. Yörede çocuklar tarafından yapılan yağmur yağdırma işlemlerinin Anadolu’nun çeşitli yerlerinde olduğu gibi burada da oyun üzerine temellendiği ve kullanılan başlıca malzemenin kukla-bebek olduğu görülür. Bu bebek yağmur yağdırabilecek gücün bir temsili, simgesi durumundadır. Ayrıca evlerden yemek yapmak için toplanan malzemelerin ise saçı vasfı taşıdığını söylemek mümkündür.

Malatya Darende’de yağmur yağdırmak için “modu gezdirme” yapılır. Bunun için büyükler öne düşer. Gençler ise toplanıp evlerden kap kacak ve bir torba alır. Bir sopanın üzerine iki kol çakılıp bir ceket giydirilir, bebeğin başı olacak kısma da bir şapka takılır. Bu bebeğe modu adı verilir. İki kişi moduyu kollarından tutup taşır, arkalarından gelen diğer gençler mahalleyi bir uçtan diğer uca gezerek bütün evleri tek tek ziyaret eder. Her evin kapısında hep beraber şu sözleri söylerler:

Modu modu neden oldu
Bir kaşık yağ ile
Bir kaşık bulgurdan oldu
Verenin bir oğlu olsun
Vermeyenin bir kızı olsun
Onu da Allah elinden alsın.

Ev sahibi bulgur veya yağ getirene kadar bu mani kapıda bağırlı olarak tekrarlanır. Bununla birlikte, eğer ev sahibi kalabalığın geldiğini önceden duymuşsa, bir kova su hazırlar ve balkondan aşağı, kapıda bağıran gençlerin üzerine döker. Bu işlemi ev halkından biri kalabalığın istediklerini verirken bir diğeri de yapabilir. Ev sahibi gençlerin istediklerinin yanı sıra bir kova veya bir kapla su getirir. Getirilen su modunun başından aşağı dökülür. Böylece yağmur yağacağı düşünülür. Bu şekilde tüm evler gezildikten sonra bulgur ve yağ, bir suyun kenarında veya bir çeşme başında yeşil bir alanda pişirilerek pilav yapılır. Şenlik havasında piknik yapılarak eğlenilir. Ardından yağmur duası yapılır (K. 1).

Anadolu’nun pek çok yerinde çocuklar tarafından yağmur yağdırmak için oynanan oyunlarda kullanılan bebekler genellikle gelin şeklinde hazırlanmakta ve bir kadını simgelemektedir. Kadın üretkenliğin, bereketin, bolluğun simgesi olarak bebek şeklinde yağmur tanrısını temsil eder nitelikte kullanılmaktadır. Yukarıdaki uygulamada dikkati çeken nokta ise yağmur duası için hazırlanan bebeğin bir erkeği simgeler nitelikte olmasıdır.

Benzer bir oyun Malatya/Doğanşehir (Polat köyü)’nde farklı bir isimle gerçekleştirilmektedir. Burada çocuklar tarafından oynanan oyunun ismi “köpürcek” olur. Önce tahtadan gelin yapılır. Bu bebeğe köpürcek adı verilir. Bir araya gelen çocuklar tek tek evleri gezerek şeker, un, tuz, yağ, vb. toplarlar. Bunu yaparken;

Köp köp köpürcek
Hani bana çekirdek
Çekirdeğin içi yok
Kara kızın suçu yok

Ver Allah'ım ver

Bir yağmur ile bir sel.

Denir. Toplanan malzemelerin bir kısmı ile *bilik* adı verilen bir çeşit çörek yapılır. Etrafı taşlarla çevrilmiş tenekelerin altında ateş yakılıp üzerine saç kurulum ve çörek üzerinde pişirilir. Yapılan hamurun ortasından büyükçe, kalan yerlerinden ise küçük küçük delikler açılır. Pişen biliğin üzerine yağ sürülür ve yenir. Kalan malzemeler ise bakkala satılır ve karşılığında şeker alınır (K. 3).

Malatya/Doğanşehir'de çocuklar yağmur yağdırmak için “yağmur gelini” yaparlar. Bu uygulamada gerçekleştirilen işlemler yukarıdaki örneklere benzemekle birlikte oyun sırasında söylenen sözler değişiklik gösterir. Çocuklar toplanıp tahta ve bez kullanarak bir gelin yaparlar, bu bebeği bayrak gibi taşıyarak ev ev gezerler ve bulgur, un, yağ, tuz, vb. yiyecek toplarlar. Bunu yaparken:

Yağ yağ yağmur

Teknede hamur

Yerde çamur

Ver Allahım ver

Sicim gibi yağmur

Ver Allahım ver

Sulu sulu yağmur

Derler. Bu şekilde bütün köy gezildikten sonra yüksek bir yere çıkılır. Burada kazanlar kurulum, toplanan yiyeceklerle yemekler pişirilir ve hep birlikte yenir (K.12).

Malatya/Doğanşehir ilçesinin Polat ve Harapşehir kasabalarında ise imam köyün bütün çocuklarını toplar, hoca önde çocuklar arkada subaşına gelirler ve hoca kıbleye dönerek yağmur duası okur. Burada çocukların günahsız olduğu düşüncesiyle dualarının kabul olacağı inancı vardır. Yağmur duası okunurken eller yere doğru açılır ve sallanır. Bu şekilde yağacak yağmur temsil edilir. Duanın ardından kurban kesilir, etiyle pilav pişirilip hep birlikte yenir. Kadınlar yağlı ekmek yapıp dağıtırlar (K. 8, K. 11, K. 12).

Sonuç

Geçmiş dönemlere kıyasla gelişen teknoloji sayesinde mevcut imkânların genişlemesine rağmen insanoğlunun tabiat olayları karşısında çaresizliği devam etmektedir. Su sıkıntısını çözemediği zamanlarda halk, geçmişin birikimlerinden faydalanarak varlığını atalarından öğrendiği yöntemlerle çare arayışına girmektedir. Bu bağlamda günümüzde de uygulanmaya devam eden yağmur yağdırma gelenekleri Türk toplumunun inanç sisteminin geçirdiği aşamalardan izler taşımaktadır.

Malatya yöresinde gerçekleştirilen tüm yağmur yağdırma işlemlerinin kökeni Orta Asya inanç sistemine dayanmaktadır. Bu uygulamaların bir kısmında İslami izlerin olduğunu söylemek mümkündür. Yağmur duası sırasında okunan Arapça dua ve kılınan şükür namazı İslami unsurlardır. Bunların dışında yapılan tüm işlemlerde Şamanist Türklerin ritüellerini

görmek mümkündür. Dua esnasında toplanan yiyecek malzemeleri, dua sonunda yapılan çörekler, pilavlar kansız kurban/saçı görevi; Tanrının şefaatinin kazanmak için kesilen hayvanlar da kanlı kurban olarak Tanrıya armağan görevi üstlenmiştir.

Malatya yağmur duası geleneklerinde iç içe geçmiş bir şekilde atalar kültü, su kültü, ateş kültü, tabiat kültleri, yâda taşı gibi eski Türk inanç kalıntılarının yansımaları vardır. Yapılan ritüellerin büyük bir kısmı mezar kültü etrafında şekillenmiştir. Çocuklar tarafından gerçekleştirilen törenler ise her ne kadar oyun olarak algılsa da kökeninde yine İslam öncesi inanç sisteminin izlerini barındırmaktadır. Özellikle bu oyunlarda yapılan ve kullanılan bebekler simgesel bir işlev görmektedir. Sonuç olarak Türklerin İslam öncesi dönemlerden itibaren toprağa, suya, ateşe, ağaca duyduğu saygı günümüzde din dışı uygulamalara dökülerek geleneklere bağlanmış ve bu şekilde devam etmektedir.

KAYNAKÇA

a. Sözlü Kaynaklar

1. İbrahim Alaattin Ateş, 1965, lise mezunu, memur, Malatya/Darende.
2. Hilmi Keyhıdır, 1944, lise mezunu, emekli, Malatya/Darende.
3. Lütfiye Demiralp, 1932, okuryazarlık yok, Malatya/Doğanşehir (Polat Kasabası).
4. Ali Gündoğdu, 1955, ortaokul mezunu, işçi, Malatya/Battalgazi.
5. Hüseyin Başaran, 1949, öğretmen okulu mezunu, emekli, Malatya/Hekimhan (Ballıkaya Köyü).
6. Süleyman Özerol, 1953, öğretmen okulu mezunu, emekli, Malatya/Hekimhan (Ballıkaya Köyü).
7. Nurettin Temur, 1963, lise mezunu, memur, Malatya/Kale.
8. Nevzat Akbaş, 1942, ilkokul mezunu, emekli, Malatya/Doğanşehir (Günedoğru Kasabası).
9. Aziz Kızıl, 1939, okuryazarlığı yok, çiftçi, Malatya/Doğanşehir (Dedeyazı Köyü).
10. Mahmut Aslan, 1941, okuryazarlığı yok, çiftçi, Malatya/Doğanşehir (Dedeyazı Köyü).
11. Ahmet Türkmenoğlu, 1949, ilkokul mezunu, emekli, Malatya/ Doğanşehir (Günedoğru Kasabası).
12. Neriman Demiralp, 1960, ortaokul mezunu, ev hanımı, Malatya/Merkez.

b. Yazılı Kaynaklar

- Acıpayamlı, O. (1963). Türkiye’de Yağmur Duası ve Psiko-Sosyal Metotla İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (1-2): 1-39.
- Acıpayamlı, O. (1965). Türkiye’de Yağmur Duası II., *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 22 (3-4): 221-250.
- Acıpayamlı, O. (1976). Türk Folklor Ürünü Yağmur Duasıyla İlgili Yapı ve Fonksiyon Sorunları, *I. Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara.
- Alptekin, A. B. (2000). Hatay/Erzin’de Anlatılmakta Olan Yağmur Dede Efsanesi ve Türk Dünyası’ndaki Benzerlikleri, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (9): 25-37.

- Araz, R. (1996). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Sûfliği İle Yatır ve Türbelerin Çevresinde Yaşayan Eski Türk İnançları, *Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi* (Türklerde Hoşgörü Özel Sayısı 3), 8 (24): 783-827.
- Artun, E. (2012). *Türk Halkbilimi*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Çıblak, N. (2002). İçel’de Yağmur Yağdırma Törenleri, *Folklor / Edebiyat*, 8 (31): 93-103.
- Ekici, M. (2002). Tire Yöresi Yağmur Duası Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme, *Milli Folklor*, (56): 46-52.
- Erginer, G. (1997). *Kurbanın Kökenleri ve Anadolu’da Kanlı Kurban Ritüelleri*, Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Ergun, P. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Esin, E. (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Gömeç, S. (1998). Şamanizm ve Eski Türk Dini, *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi*, (4): 38-50.
- Güngör, H. (2002). Eski Türklerde Din ve Düşünce, *Türkler*, 3, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gürsoy, Ü. (2012). Türk Kültüründe Ağaç Kültü ve Dut Ağacı, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (61): 43-54.
- Işık, R. (2004). Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 89-106.
- İnan, A. (1971). Divanü Lûgat-İt-Türk'te Şamanizm’e Ait Kelimeler, *Türk Kültürü*, 100, www.turkoloji.cu.edu.tr, 5.12.2014
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kılıç, S. (2011). Uşak ve Çevresinde Yağmur Yağdırma Uygulamaları (Takmak Köyü Örneği), *Turkish Studies*, 6 (11): 503-514.
- Kıyak, A. (2013). Geleneksel Türk İnanışlarındaki Su Kültü ve Elazığ’daki İzleri, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (4): 22-39.
- Kobyay, E. Ş. (2014). Türkiye’de Yağmur Törenleri ve Yağmurla İlgili İnanışlar, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Koz, S. (2007). *Yağmur Duası*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ligeti, L. (1998). *Bilinmeyen İç Asya*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (1988). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (2002). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar, Metinler ve Tahliller*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 54

Mart - Nisan 2016

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- Şenesen, R. O. (2011). Çukurova Halk Kültüründe Süpürge İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar, *Karadeniz*, (9): 64-79.
- Şimşek, E. (2003). Anadolu’da Yağmur Duasına Bağlı Olarak Oynanan Bir Oyun: “Çömceli Gelin”, *Milli Folklor*, 15 (60): 78-87.
- Şişman, B. (2003). Samsun’da İcra Edilen Bir Yağmur Duası Ritüeli ve Türk Kültür Tarihi Bağlamında Düşündürdükleri, *Milli Folklor*, (58): 86-92.
- Ökse, T. (2006). Eski Önasya’dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri, *Bilig*, (36): 47-68.